נז: מעשר בהמה פרק תשיעי בכורות

בפרום הפסח. מפרש בגמרא ט"ו יום דפרום לגון פרוסה פלגא דל' יום שדורסין בהלכות הפסח קודם הפסח וכן עזאי דאמר [בכ"ט] באחד מר' מקיבא לא פליג אלא באחד הסמוך לניסן דלגן עזאי לעולם חסר וקביעא ליה [1] זמנו לעולם בכ"ט באחד משמע דערב פסח הוי בכלל הני ט"ו יום דפרום ונפרק קמא דר"ה (דף ז.) נמי משמע כן שמיום הפורים מתחילין לדרוש ולא מקודם גבי הס העידו שמעבירין את השנה כל אחד שהיו אומרים עד הפורים משום דדורסין בהלכות הפסח קודם הפסח שלשים יום ואתי לזלזולי בחמץ [2] מיום הפורים קודם הפסח שלשים יום שמע מינה דערב הפסח בכלל השלשים יום וכן ר"א ור"ש דאמרי בסמוך באחד בניסן מפרש בגמרא דסברי כמאן דאמר שתי שבתות שמע מינה [3] ערב פסח מן המנין ומימה דקתני במילתא דר' אלעזר ור"ש ולמה [4] [לא] אמרו באחד בתשרי מפני שהוא י"ט ואי אפשר לעשר בי"ט לפיכך הקדימוהו בכ"ט בגלגול והלא מן הדין הוא [5] בשבת (בגלגול) דיום ראשון של שבת ממנין שתי שבתות כמו ערב פסח דעיקר מה שדורשין בהלכות הרגל קודם לרגל איו אלא מפני [6] קרבנות כדמשמע פ"ק דע"ז (דף ה.) דפרץ לפני מגיהן ג' ימים ותו לא והתניא דורשין בהלכות הפסח כו' [7] ומשני לדידן אפי' דוק שבעון פקינון להקרבה מיבעי [8] ל' יום ועיקר דרשא דהלכות פסח משום פסח גופיה הנשמט ע"פ ולא משום ימות הפסח דהא [9] נפקא פ"ק דפסחים (דף י.) משום דגיא בפסח שני ועיקר שני לשמיטת פסח שני נאמר ועיקר דרשא דשתי שבתות דרשב"ג מפיק להו מגבא עומד כראש חדש ומזהיר על [10] פסח ועיקר הלכות פסח מגרים לא הוצרכו אלא ליום שמיטת פסח אלא היה שם [11] (בפסח) קרבנות אחרים [12] (דף כט:) ופרק בתרא דמגילה (דף כט:) משמע התם דשתי שבתות דרשב"ג אין יום המעשה בכלל דמוקי התם דווקא מתני' [13] דמקדימין וקרבין ול' יום דנפקא לן מגבא עומד בפסח לאשון ומזהיר על פסח שני ומי הם אלא יום המעשה דהא איכא התם י"ז דניסן וי"ד דאייר שהן ל"ל יום ומהיא שמעתין דמגילה עצמה [14] יקשה למלות י"ד יום אלא יום המעשה וי"ל דלעולם אין יום המעשה בכלל ולא חלקו חכמים בין פסח לסוכות אחר עיקר [15] י"ט להתחיל בשתי שבתות מבאחד בניסן ומבאחד בתשרי שבי"ט קרבנות מרובין לאייר חגיגה ושמחה ואע"ג דנגבא עומד בר"ח ומזהיר על [16] פסח היינו על שמיטת פסח שבי"ד מ"מ לדורות ממה שיש להזהיר על כל פסח לא חשו חכמים למהר יום אחד בפסח יותר מחגג וגבי שקלים קבעו [17] חכמים זמן בר"ח אדר ולא חשו להקדים יום אחד לפני ר"ח כדי שיהו ל' יום שלימים כיון [18] שדבר מסור לב"ד של הנאת תמידין מתרומה חדשה דע"ג דנמתניתין דהכא דייקינן לכוין החשבון [19] זמן המעמת שקלים לעולם באחד באדר משמיעים על השקלים

ניסן

סבר לה [6] כר"ש דאמר יוצא דופן ולד מעליא הוא [7] ודלא כר' יוחנן במחוסר זמן סבר לה [8] כרבי שמעון בן יהודה יתום כגון שהשלח קיים ור' יהושע לטעמיה דאמר אפילו שחט את אמו והשלח קיים אין זה יתום העיד רבי ישמעאל בן סתריאל מערקת לבינה לפני רבי במקומנו מפשיטין את המתה ומלבישין את החי אמר רבי נתגלה טעמא של משנתינו [9] חזירין שבמקומנו יש להם ששים רבוא קלפים בבית המסם שלו פעם אחת נפל ארז אחד שבמקומנו ועברו שש עשרה קרונות על חודו [10] אחת פעם אחת נפלה ביצת בר יוכני וטבעה ששים כרכים ושברה שלש מאות ארזים ומי שדיא ליה והא כתיב [11] כנף רננים נעלסה [12] אמר רב אשי ההוא מוזרתא הואי: **מתני'** [13] אשלש גרנות למעשר בהמה בפרם הפסח ובפרם העצרת ובפרם החג [14] (וזן גרנות של מעשר בהמה) דברי ר' עקיבא בן עזאי אומר בעשרים ותשעה באדר באחד בסיון בעשרים ותשעה באב ר' אלעזר ורבי שמעון אומרים באחד בניסן באחד בסיון בכ"ט באלול ולמה אמרו בעשרים ותשעה באלול ולא אמרו באחד בתשרי מפני שהוא יום טוב [15] ואי אפשר לעשר ביום טוב לפיכך הקדימוהו בעשרים ותשעה באלול ר' מאיר אומר [16] באחד באלול ראש השנה למעשר בהמה בן עזאי אומר האלולים מתעשרים בפני עצמן [17] כל הנולדים מאחד בתשרי עד עשרים ותשעה באלול הרי אלו מצטרפין חמשה לפני ראש השנה וחמשה לאחר ר"ה אינן מצטרפין חמשה לפני הגורן וחמשה לאחר הגורן הרי אלו מצטרפין אם כן למה [18] נאמרו שלש גרנות למעשר בהמה [19] שעד שלא הגיע הגורן מותר למכור ולשחוט הגיע הגורן לא ישחוט ואם שחט פטור: **גמ'** מאי שנא תלת אמר רבה בר שילא [20] [21] לקבל חורפי ואפלי וקייטי ומאי שנא בהני זימני אמר רבי תנחום בריה דרב חייא איש כפר עכו כדי

ולד מעליא הוא. [1] במסכת נדה בפרק יולת דופן (מ.) קא"ל שמעון דהרי זה כילוד ואמו עומדה לידה וריש לקיש מפרש טעמא בגמרא (שם) תלד"ל [2] לרבות יולת דופן והכי נמי אמרינן (חולין לח:) כי יולד" לרבות יולת דופן: **ודלא כר' יוחנן.** דאמר התם בהחולת פיקרא (נדה שם) דמודה ר"ש לענין קדשים שאינו קדוש דגמר ליה ליה מבכור דכתי רחם: **כר' שמעון.** דאמר דנכנס לדיר בהתעבר וכדפרשינן למילתיה לעיל בפרק הנזקק בהמה מן העובד כוכבים (דף כא.): **והשלח.** והעור קיים כשיצא הולד לאויר: **כן סתריאל מערקת לבינה.** מקום: [3] **אם המתה.** כשמקשה ממתת הוולד מפשיטים עור האם שהיא מתה ומלבישין אותו ולוד שהוא חי ומתקיים מפני דבר זה שעשוה לו: **אם החיה.** זהו הולד: **נתגלה טעמא של משנתינו.** דולמי משום הכי קאמר רבי יהושע אם נולד כל זמן (ג) [1] שהעור שהשלח קיים אינו יתום דכיון דהעור מהנה לולד דומה כמי שאמו קיימת: [2] ועוד העיר דבר זה חזירין שבמקומנו. לשון [3] חזרת ירק שלועזים לטוג"ל: **כבש המסם.** הייט אותן עלין קטנים כמו הכבר עלמו שים (ד) באותו המסם של בהמה שקורין לינטוג"ל: ועוד העיר דבר זה פעם אחת כו' על חודו. על לידו ברוחבו שהוא עב כל כך שעברו עליו י"ז קרונות זו בלד זו על חודו כלומר ברוחבו של אילן: **בר יוכני.** עוף הוא כדאמרינן בבמה דוכתי ואימא כביעא דבר יוכני [4]: **טבעה.** ממה שבתוכה: **והכביה כנף רננים נעלסה.** ומתפרש הכי בלשון מוטריקון נוסא עולה ומתמטא [5] שכך אמר הקב"ה וכי בראת כנפים משובחות לאותו עוף בר יוכני שים להם כח כל כך שנעשה ביצה גדולה כזאת ומגביה למעלה ומוליכה בנחת בקינה אלמא הלא שדיא ליה. מתמטא לשון ירידה וחזירו במסכת תענית (דף יט.) [6] כן המתמטא לפני אביו: **מוזרתא הואי.** בלע"ז טורלי"ך אלא היתה רחוקה לאפרות לכך הסליקה: **מתני' אלש גרנות למעשר בהמה.** כלומר בשלשה פרקים בשנה הוי זמן מעשר בהמה שהבהמות שיולדו לו בין פרק לפרק צריך לו לעשר כשיגיע הפרק למשיגיע הפרק לא יאכל מהן לכתחלה מדרבנן בלא מעשר אבל קודם לכן מותר דמצוה בעלמא הוא לעשר בהמותיו דהעשירי קודם מאחר שקרא עליו שם אבל הרשות בידו לאוכלו בלא מעשר אבל בהני שלשה זמנים הצריכוהו חכמים שלא יאכל לכתחלה בלא מעשר. וכגמרא מפרש מאי שנא בהני זמנים ומאי טעמא נקט לשון גרנות (גת.) [7]: **פרום.** מפרש בגמרא (שם) כמה הוא. וטעמא דכל הני מנלן מפרש בגמרא (שם): **והן גרנות של מעשר בהמה.** דעבולין הבהמות מדרבנן: **ולי אפשר לעשר בי"ט.** כדמפרש בגמרא[8] משום שקרבתא שלרבן לקבוע בסיקרא העשירי וביי"ט לא אפשר מפני שטונע: **ראש השנה.** לאותן שנולדו קודם לכן אין נכנסין לדיר להתעשר עם אותן שיולדו מכאן ואילך משום דהוי מדש ויבן: **האלולים.** אותן שנולדו באלול אין מתעשרין לא עם בני תשרי ולא עם בני אב. וטעמא מפרש בגמרא (שם) דמספקא ליה לר' אלעזר בר' אלעזר דלא כרבי מאיר[9] לו כרבי שמעון באחד בתשרי הלכך מתעשרין בפני עצמן: **כל הנולדין כו'.** אמתן לרבי אלעזר ורבי שמעון דאמרי באחד בתשרי לאש השנה למעשר בהמה: **מצטרפין.** לכונסן לדיר אחד: **לפני הגורן.** מאלו שלש גרנות שאין הגורן מספיק: **למה נאמר.** למאי הלכתא: **למכור ולשחוט.** לכתחלה בלא מעשר: **גמ' לקבל חורפי ואפלי וקייטי.** שים בהמות שמבכירות לילד קודם הפסח ויש בהמות שמאחרות עד בין פסח לעצרת ויש שאינן יולדות עד בין עצרת לחג וכנגדם מיקבו אמנים אלו. חרפי בפרום הפסח אפלי בפרום עצרת קייטי בפרום החג. ואית דגרסי קייטי בפרום עצרת ואפלי בפרום החג:

רש"י בת"ר

כדי

מכאן ועד סוף המסכת נמצא נוסחא אחרינא בכל הפי' של רש"י ז"ל שבידי ח"ל **במקומינו.** כשהבהמה מתה מתמת לידה מפשיטין אותה ומלבשין אותה בעורה: **אם החיה.** הולד כדי שיתחמם ומעולה כאילו היתה אמו חיה: **נתגלה טעמא של משנתינו.** דולמי מש"ה ת"ר יהושע אם הבלה קיים אין זה יתום: ועוד העיר דבר זה פעם אחת כו' על חודו. על לידו ברוחבו שהוא עב כל כך שעברו עליו י"ז קרונות זו בלד זו על חודו כלומר ברוחבו של אילן: **בר יוכני.** עוף הוא כדאמרינן בבמה דוכתי ואימא כביעא דבר יוכני[1]: **טבעה.** ממה שבתוכה: **והכביה כנף רננים נעלסה.** ומתפרש הכי בלשון מוטריקון נוסא עולה ומתמטא[2] שכך אמר הקב"ה וכי בראת כנפים משובחות לאותו עוף בר יוכני שים להם כח כל כך שנעשה ביצה גדולה כזאת ומגביה למעלה ומוליכה בנחת בקינה אלמא הלא שדיא ליה. מתמטא לשון ירידה וחזירו במסכת תענית (דף יט.)[3] כן המתמטא לפני אביו: **מוזרתא הואי.** בלע"ז טורלי"ך אלא היתה רחוקה לאפרות לכך הסליקה: **מתני' אלש גרנות למעשר בהמה.** כלומר בשלשה פרקים בשנה הוי זמן מעשר בהמה שהבהמות שיולדו לו בין פרק לפרק צריך לו לעשר כשיגיע הפרק למשיגיע הפרק לא יאכל מהן לכתחלה מדרבנן בלא מעשר אבל קודם לכן מותר דמצוה בעלמא הוא לעשר בהמותיו דהעשירי קודם מאחר שקרא עליו שם אבל הרשות בידו לאוכלו בלא מעשר אבל בהני שלשה זמנים הצריכוהו חכמים שלא יאכל לכתחלה בלא מעשר. וכגמרא מפרש מאי שנא בהני זמנים ומאי טעמא נקט לשון גרנות (גת.) [4]: **פרום.** מפרש בגמרא (שם) כמה הוא. וטעמא דכל הני מנלן מפרש בגמרא (שם): **והן גרנות של מעשר בהמה.** דעבולין הבהמות מדרבנן: **ולי אפשר לעשר בי"ט.** כדמפרש בגמרא[5] משום שקרבתא שלרבן לקבוע בסיקרא העשירי וביי"ט לא אפשר מפני שטונע: **ראש השנה.** לאותן שנולדו קודם לכן אין נכנסין לדיר להתעשר עם אותן שיולדו מכאן ואילך משום דהוי מדש ויבן: **האלולים.** אותן שנולדו באלול אין מתעשרין לא עם בני תשרי ולא עם בני אב. וטעמא מפרש בגמרא (שם) דמספקא ליה לר' אלעזר בר' אלעזר דלא כרבי מאיר[6] לו כרבי שמעון באחד בתשרי הלכך מתעשרין בפני עצמן: **כל הנולדין כו'.** אמתן לרבי אלעזר ורבי שמעון דאמרי באחד בתשרי לאש השנה למעשר בהמה: **מצטרפין.** לכונסן לדיר אחד: **לפני הגורן.** מאלו שלש גרנות שאין הגורן מספיק: **למה נאמר.** למאי הלכתא: **למכור ולשחוט.** לכתחלה בלא מעשר: **גמ' לקבל חורפי ואפלי וקייטי.** שים בהמות שמבכירות לילד קודם הפסח ויש בהמות שמאחרות עד בין פסח לעצרת ויש שאינן יולדות עד בין עצרת לחג וכנגדם מיקבו אמנים אלו. חרפי בפרום הפסח אפלי בפרום עצרת קייטי בפרום החג. ואית דגרסי קייטי בפרום עצרת ואפלי בפרום החג:

עין משפט נר מצוה

ל א מיי' פ"ז מהלכות בכורות הלכה ח סמג עשין רינ:
לא ב מיי' פ"ד מהלכות י"ט הלכה כו:
לב ג מיי' פ"ז מהלכות בכורות הלכה ו:
ד [מיי' שם הלכה ז]:

תורה אור השלם

1. בנף רננים נעלסה אם אברה חסידה וצנה: איוב לט יג

מוסף רש"י

בר יוכני. עוף גדול כזה מלד (סוכה ה.) ראש השנה למעשר בהמה. שאין מעבירין מן הבלולים בשנה זו על הבלולים בחגיגתה, דמתיב (דברים יד) עשר תעשר את כל תבואת זרעך היצא השדה שנה שנה, ואמר מר (לעיל נ.) בשתי מעשרות הכתוב מדבר, אחד מעשר דגן (ר"ה ב.).

שיטה מקובצת

[1] חזרת שבמקומנו יש להם ס' רבוא קלפים בבית המסם שלו נ"א כל הס"י שכיר ששים רבוא קליפי עלין חיים שבמקומנו יש להם ס' רבוא קליפים בבית המסם שלו כו' ומי שדיא ליה ופי' רש"י כ"ל שבידי מורים על נוהגא זאת עיין בגליון בשולי הדף ובקצת סדרים בגמרא של קלף כתוב יתוש שבמקומנו יש להם ס' רבוא קליפים וכו' עי' בתוס' מנחות ס"ו ב': [2] נעלסה נושא עולה ונתחטא אמר: [3] בפ"ב כולם וולד מעליא הוא ויושבין עליו ומי טומאה ומי טהרה ובני בהמה נמי לידה מעליא הוא לקדשים ולא כריי ראמר בפ' יוצא דופן מודה הוא ר"ש לענין קדשים: כרבי שמעון דאמר דנכנס לדיר וכו' נ"א כרש בן יהודה דאמר בפ' דלעיל מחוסר זמן נכנס לדיר להתעשר והרי הוא כבכור והרי"ה והשלח כו' לחרץ נמחק: [4] מקום הס"ד ופה"ד במקומינו בשהבהמה מתה מחמת לידה מפשיטין עור האם כו': [5] תי' שהצער נמחק: [6] ליה פרום לעולם חי' זמנו נמחק: [7] מינה דערב הפסח: [8] ולמה אמרו בכ"ט כאלול ולא אמרו: [9] מפני הקרבנות: [10] מיבעי לן שלשים יום: [11] דנפקא לן ס"ק דפסחים מהא דגביא עומד כו' ומזהיר על פסח שני ועיקר הלכות פסח שני לשחיטת הפסח ביד"ב באייר [12] על הפסח ועיקר דרשא דפסח חי' הלכות נמחק: [13] אחרים רע"ק דבפ' בתרא דמגילה דמשמע התם: [14] מתני' דבאחד באדר משמיעין על השקלים ופפרש דכיון דאמר מר בחמשה עשר בו השאלתנות ישובין במדינה כו' משום שולחניה מקדימין והנוסחא שהוא בדפוס כתב בשם ס"א: [15] עצמה קשה הגוזמה דלרבנן הא דמשמיעין מאחד באדר על השקלים משום תרומה חדשה דאחר בניסן ואין כאן שלשים יום בלא: [16] עיקר הייט להתחיל השתי שבתות: [17] על הפסח היינו על שחיטת הפסח: [18] חכמים הוסיפו: [19] כיון שהדבר: [20] החשבון מכ"ט יום כאדר ותדע ראע"ג דלר"ע הוי אדר פעמים מלא ופעמים חסר לא משתמש שישיהנה בכך:

מסורת הש"ס

[1] (נעיל מז: נדה מ.). [2] ופי' ריטב"א תמי' נדה מ. ד"ה מודה ר"ב). [3] (לעיל כח: ט. תמורה יט.). [4] ד"ל ג"ל יתום שבמקומינו יש לו פ' רבוא קלפים בבית המסם שלו מי' ל"ק. [5] שקלים פ"ב מ"ה, [6] פ"ח ל"ב, [7] ר"ה ב. [8] (חגיגה נגד קנלן). [9] (חקרל יבן). [10] (שם כבן). [11] כלן מה"ר מחיריון עוד הטיל ומי' ל"ק. [12] (לשון אחר. ל"ק). [13] (יומא פ.). [14] (מנחות סו:). [15] (בר' בראש"י שם). [16] (לקמן נח.). [17] (ע"ז יח.). [18] ל"ל נח.). [19] ל"ל ומתחיל מיום הפורים עד הפסח ל' יום ש"מ כו'. כו' ל"ק. [20] כתפיר אלול ויום לאמון אל מרומה. ל"ק. [21] ל"ל בתפיר. [22] ל"ל הקלנים וכו' ר"ה באחד באלול לי כר"ש.

הגהות הב"ח

(א) נמ' על תיבו פעם ל"ל ותיבה אחת נמחק: (ב) נמ' לקבל חורפי ואפלי: (ג) רש"י ד"ה נתגלה וכו' כל זמן שהעור שבשלה כל"ל ותיבה אחת נמחק: (ד) ד"ה כבש המסם וכו' הכבר עלמו שים בהמסם כל"ל ותיבה אחת נמחק: (ה) ד"ה האלולים וכו' כר"ש באחד באלול לי כר"ש:

לעזי רש"י

לטוג"א, ליטוגא"ש [ליטוגי"ש]. חסה. צינגורל"א, צנפר"ץ [צנפר"ל]. הקיבה. השליטית של מעלי גיבה. טורדי"ך [טורדיל"א]. מקוקלת.

רבינו גרשום

סבר לה כר' שמעון דאמר במסי נדה ולד מעליא הוא דכתיב אם נקבה תלד לדבות יוצא דופן; ודלא כר' יוחנן. דפליג עליה התם דאמר מדרי ר' שמעון לענין קדשים שאינו קדוש ולא הוי ולד: במחוסר זמן סבר לה כר' שמעון כן יהודה. דאמר לעיל מחוסר זמן נכנס לדיר להתעשר והרי הוא כבכור: מערקת לבנה מפשיטין את המתה השלח שלה ומלבשין את החיה היתום: נתגלה טעמא של משנתינו. של ר' יהושע [1] וכי עבדי ליה הכי חיי: חזירים. קלפי עלין כקלח אחד: נעלסה. וגרסי' במנחות נושא עולה ונתחטא כלומר נושאה ומעלה לביצתה ונתחטא ומניחה בתוך קן שלה וכשהיא רוצה להטיל ביצתה יורדת לארץ ומטילה בנחת שנאמר כי תעוזב לארץ ביציה אלמא דלא שדיא לה שתשתחבר: הדיא דנפלה מוזרתא הואי דלא חישבא לזה: שלש גרונות למעשר. כלומר בג' פעמים בשנה מעשרין מעשר בהמה בפרום הפסח כו': ולמה לא אמרו בא' בתשרי. כלומר כיון דקסבר דבאחד בתשרי ר"ה למעשר בהמה כדאמר בגמרא: כל קבל חרפי אפלי וקייטי. המבכירות מתשברות בחשרי ויולדות בניסן ומתעשרין סמוך לילדתן והמאחרות יולדות בתשרי והיינו פרום החג וקייטי יולדות בקיץ בפרום עצרת: ואמאי גורגן בהני זימני:

[1] נתלה דל"ל דוודאי מקום זכיון דעבדי ליה הכי מקרי"ה ס"ל לר"ש קן.

Torah-Box.com
diffusion du judaïsme aux francophones
Tél. FR : 01.80.91.62.91 - Tél. ISR : 077.466.03.32 - contact@torah-box.com